

Het lokalisatievraagstuk van het topvoetbal in West-Vlaanderen

Dr. Trudo Dejonghe
Vakgroep geografie
Universiteit Gent

"The spatial patterns of the professional football industry have come to reflect those of the growing tertiary orientation of the space economy" (Bale J., 1988:509)

Inleiding

De problematiek van het voetbal in België is momenteel niet meer uit de actualiteit weg te houden. De toekenning van proflicenties en de financiële problemen in bepaalde (top)clubs zijn dagelijks nieuws geworden. In de provincie West-Vlaanderen komt deze problematiek ook naar voor.

Het product topvoetbal

De intrede van het mondiale professionalisme, de mediativering, de commercialisering, de internationalisering en de recente beursgangen van het topvoetbal resulteerde in een toenemende impact van de economische realiteit op het voetbalgebeuren. Het leidde tot het ontstaan van een benadering waarbij topvoetbal als een economisch product, een immateriële, niet duurzame consumentgeoriënteerde dienst met een ECONOMISCHE functie, beschouwd kan worden. Bij een verdere economisch-geografische specificering kan het als een marktgeoriënteerde centrale functie met een hoge drempelwaarde geïdentificeerd worden. Deze classificatie heeft als gevolg dat enkel locaties met een minimale lokale populatie en/of een centraliteitsfunctie voor een complementaire regio een voetbalclub van een bepaald niveau op lange termijn succesvol kunnen onderhouden. De evolutie van het professionele topvoetbal resulteert in een dichotome indeling (inter)nationaal – lokaal waarbij voor het overleven op lange termijn het economisch potentieel van de ruimte geanalyseerd moet worden naar aantal potentiële toeschouwers en sponsors. Deze benaderingswijze leidt tot een economisch determinisme waarbij het topvoetbal niet onafhankelijk van de stedelijke structuur kan gezien worden en de oorspronkelijke nutsmaximaliserende functie van de voetbalclubs gesubstitueerd moet worden door een bedrijfsmatige winstmaximaliserende benadering. Het langetermijnsucces van de clubs wordt echter in bedrijfsmatige economische visies voornamelijk als een budgettering-sponsoringsprobleem beschouwd. Uit onderzoek blijkt dat de aanwezigheid van een marktpotentieel

de belangrijkste factor is in het cumulatief causatieproces dat tot dit langetermijnsucces leidt.

De weerstand ten opzichte van de economische wetmatigheden kunnen voornamelijk verklaard worden door de affectieve bindingen die mensen hebben met de lokale plaatsgebonden voetbalclub die aanvankelijk hun spelers lokaal of regionaal rekruteerden. Een praktisch gevolg van deze liefde voor de eigen plaats of "topofilie" wordt duidelijk bij een potentiële relocatie of fusie waar lokale supporters en/of bestuurslui alle mogelijke alternatieven zoeken om toch maar niet tot een fusie met een andere club uit de regio verplicht te worden. Het gevolg is dat op korte termijn een club boven zijn "niveau" kan uitstijgen, maar bij deze constructie valt of staat de club volledig met de financiële inbreng van een lokale mecenas. Deze clubs worden kunstmatig op een bepaald niveau gebracht en gehouden, maar degraderen of verdwijnen als de mecenas zijn financiële input vermindert of volledig stopt.

De problematiek in België

Het Bosmanarrest zorgde echter voor een toenemende impact van de economische wetmatigheden waarbij de kleinere clubs, die vroeger overleefden door de verkoop van hun betere spelers, financieel in de problemen geraakten. Internationaal verloor België eveneens zijn standing en degradeerde het van een kernland naar een semi-perifeer voetballand waar clubs uit de toplanden hun niet-EU buitenlanders die nog niet voldoen aan hun wettelijke toetredingsvoorwaarden, door een gebrek aan een degelijke wetgeving van de KBVB, aan uitlenen.² De potentiële oplossingen voor dit probleem kunnen ingedeeld worden in 5 categorieën:

- inkrimpen van het aantal clubs in de hoogste afdeling, gecombineerd met territoriale exclusiviteit;
- toetreden van de topclubs in internationale competities;
- herinrichten van het voetballandschap (proflicenties) met harde barrières tussen de hoogste twee geprofessionaliseerde afdelingen. Vanaf de 3de klasse het installeren van een amateurcompetitie waar professionele spelers niet toegelaten zijn;
- grotere financiële input van media, overheid, ...;
- minimumlonen voor niet-EU spelers op het niveau van de ons omringende landen.

Een grotere financiële input van de media, waar veel clubs voor ijveren, is enkel te rechtvaardigen als de kwaliteit van het aangeboden product toeneemt. Een kwaliteitsverbetering impliceert in een eerste fase een inkrimping van het aantal clubs in de hoogste afdeling naar 14, gecombineerd met een herinrichting, waar de voor het seizoen 2001-2002 vereiste proflicentie een eerste, maar hopelijk niet finale stap in de goede richting is. De 14 geselecteerde clubs werden bekomen rekening houdende met de bestaande situatie en de inbreng van een exogeen bepaalde drempelwaarde van minimum 300 000 potentiële consumenten³. Het marktareaal van de clubs werd bepaald aan de hand van aan de fusiegemeenten toegewezen gecorrigeerde abonnementenaantallen van de respectievelijke clubs in de hoogste afdeling. Na het toewijzen van

deze waarden werden de fusiegemeenten al of niet toegewezen aan één of meerdere clubs. Deze methode resulteerde in het ontstaan van diverse zones waar onderstaande indeling een sterk vereenvoudigde rudimentaire weergave is⁴:

- monopoliezone: >80% in de fusiegemeente gaat naar de club
- monopolistische concurrentiezone: 50-80%
- restzone: 20-50%

De grootte van het marktareaal werd bepaald door een toewijzing van de bevolking van de fusiegemeenten aan de respectievelijke clubs:

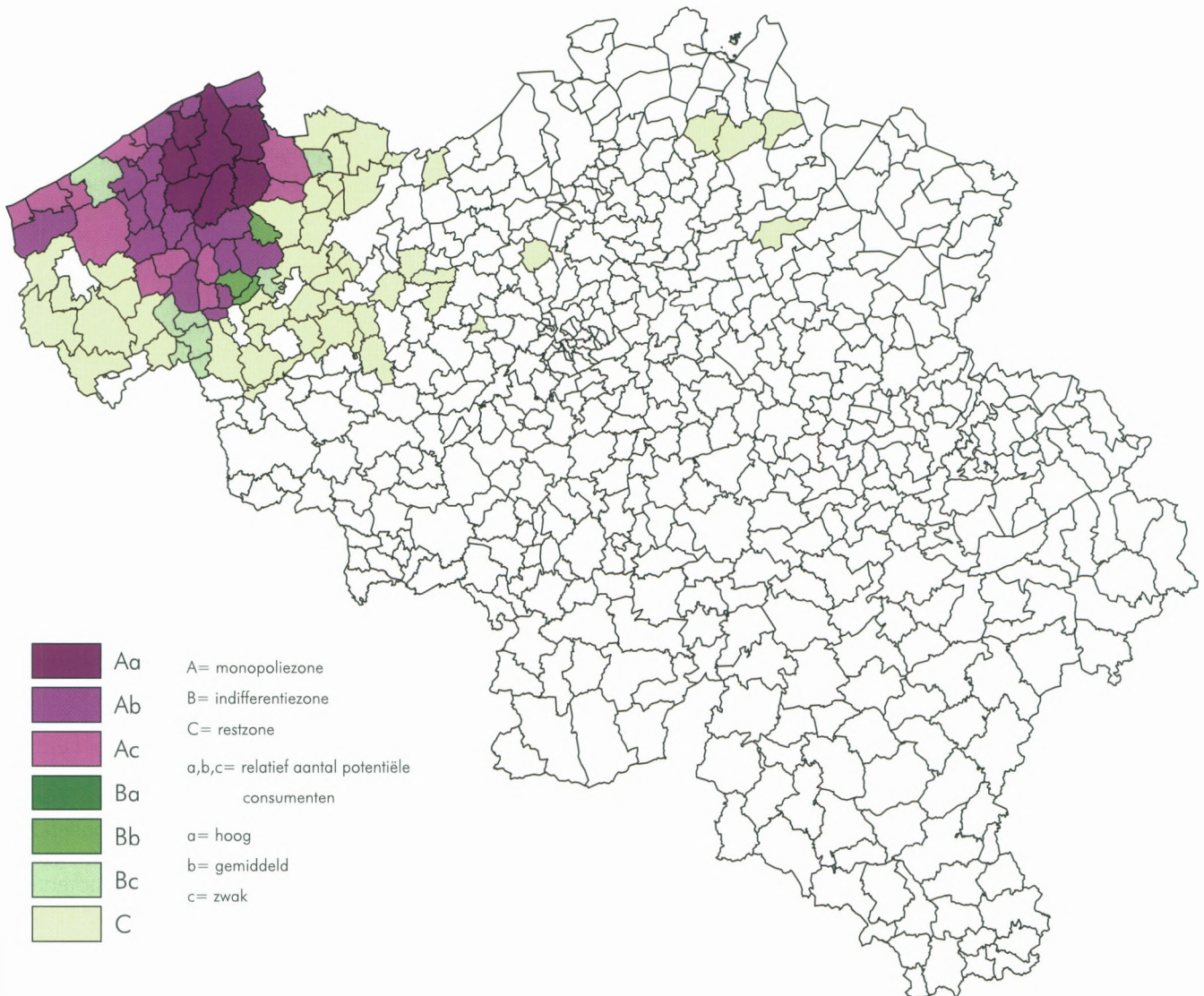
- monopoliezone: 100% aan één club
- monopolistische concurrentiezone: werkelijke aandeel
- restzone: diverse werkwijzen naargelang de penetratiegraad⁵

De diverse zones werden dan naargelang de penetratiegraad van de club in de respectievelijke gemeenten opgedeeld in a, b en c sub-zones.

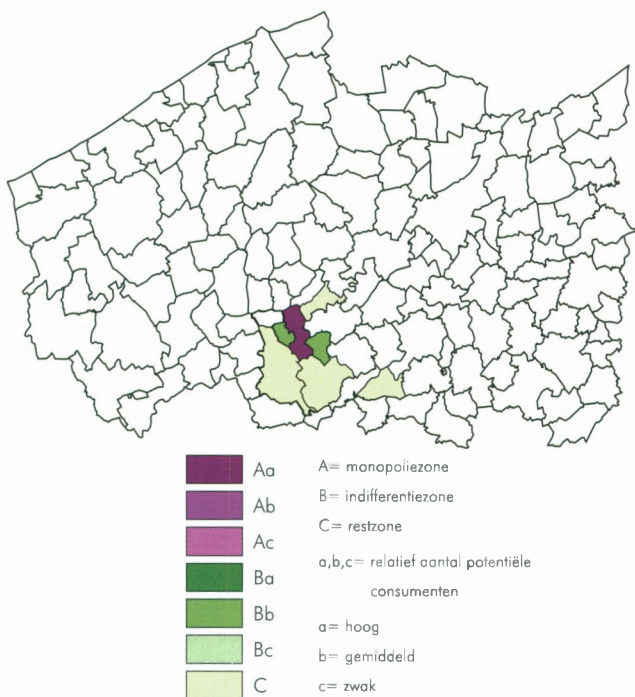
De West-Vlaamse situatie

West-Vlaanderen wordt op voetbalgebied grotendeels gedomineerd door de monoliet FC Brugge (*zie figuur 1*). De 2de club uit dit centrum, SV Brugge, heeft een zeer beperkte aanhang en overleefde dankzij de gerealiseerde meerwaarde bij het verkoop van hun spelers. De club verloor door het Bosmanarrest op korte termijn zijn belangrijkste inkomensbron en degradeerde in 1996-'97 naar de 2de klasse. FC Brugge bezit een provinciegrens-overschrijdend marktpotentieel van ongeveer 950 000 potentiële consumenten en is daarmee na Anderlecht en Standard Luik de club met het derde grootste potentieel in ons land. Het heeft tot gevolg dat enkel in het zuidwesten van de provincie en in de Westhoek een potentiële plaats is voor een tweede club. De centrale functie topvoetbal in Brugge situeert zich op een niveau dat de stedelijke hiër-

Figuur 1
De ruimtelijke impact van FC Brugge

Figuur 2
De ruimtelijke impact van RC Harelbeke

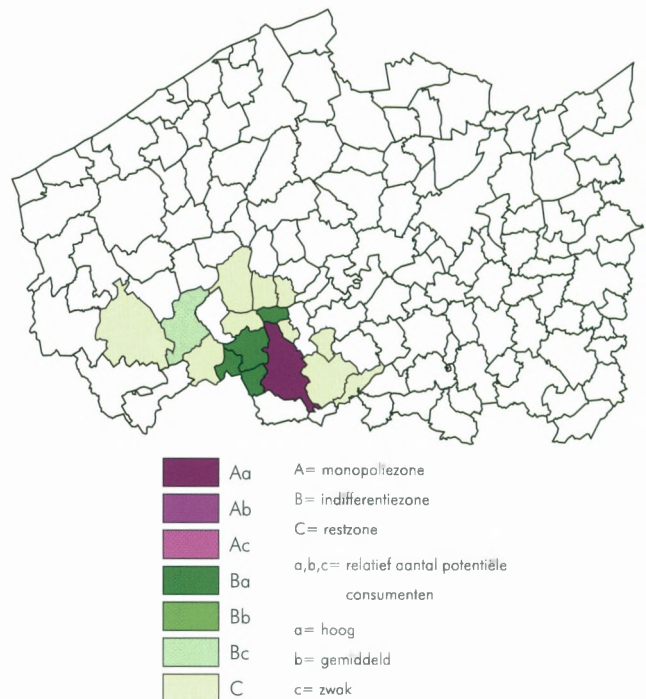
archie van de kern overstijgt. Het voetbalniveau bevindt zich namelijk op een regionaal stedelijk niveau dat theoretisch in Gent zou verwacht worden. We spreken hier van een functionele substitutie van Gent door Brugge. FC Brugge behoort samen met Standard Luik en SC Anderlecht tot de clubs die de uitbouw van anderen belemmert en de aanwezigheid van verbindingswegen resulteren in een toenemende impact van deze clubs. Voor FC Brugge zorgden de E40 - waardoor toeschouwers uit Oost-Vlaanderen komen - en de A17 naar Kortrijk voor een uitbreiding van het geografisch bedieningsgebied.

RC Harelbeke vertoefde in de periode 1995/96-2000/2001 in de 1ste klasse. Het marktareaal van de club was samen met dat van SC Lokeren Waasland Sint-Niklaas het kleinste van alle eerste klasse clubs en bedroeg amper 95 000 potentiële consumenten. Het omvatte enkel de kern-gemeente als monopoliezone (zie figuur 2). De oorzaken van de beperkte ruimtelijke impact van RC Harelbeke naast de aanwezigheid van FC Brugge zijn:

- psychologische, namelijk het "af dalen" van stedelijk hiërarchisch niveau. Deze factor zorgde ervoor dat potentiële consumenten uit de regionale centra Kortrijk en Roeselare de centrale functie "topvoetbal" aangeboden in Harelbeke niet consumeerden;
- de aanwezigheid van de taalgrens die voor de meeste clubs (uitzonderingen Anderlecht en in mindere mate Standard Luik maar wel voor Exc. Moeskroen) een harde barrière is;
- het overaanbod van clubs in de regio in de lagere nationale afdelingen

KV Kortrijk vertoefde in het seizoen 1998-'99 in de hoogste afdeling en degradeerde nadien in twee jaar naar de

Figuur 3
De ruimtelijke impact van KV Kortrijk

3de klasse waar het "failliet" werd verklaard. Het marktareaal van de club omvatte 170 000 potentiële consumenten (zie figuur 3). De aanwezigheid van een topclub in Kortrijk zorgt echter voor een lokale maar beperkte marktstrijd met RC Harelbeke en in mindere mate met Moeskroen die een sterke gerichtheid op Wallonië vertoont.

KV Oostende promoveerde samen met KV Kortrijk naar de 1ste klasse en degradeerde sindsdien in 3 jaar naar de 3de klasse. Het marktareaal van de club bedroeg amper 106 000 potentiële consumenten (zie figuur 4).

De oorzaak ligt bij de ruimtelijke uitstraling van FC Brugge waardoor de club zelfs in de eigen kerngemeente geen monopolie bezat. De aanwezigheid van deze ruimtelijke barrière en de Noordzee impliceert dat de enige potentiële groeizone van de club de relatief dunbevolkte Westhoek is. Deze situatie werd door de voorzitter meerdere malen aangehaald om het geringe succes en de beperkte financiële slagkracht te verklaren.

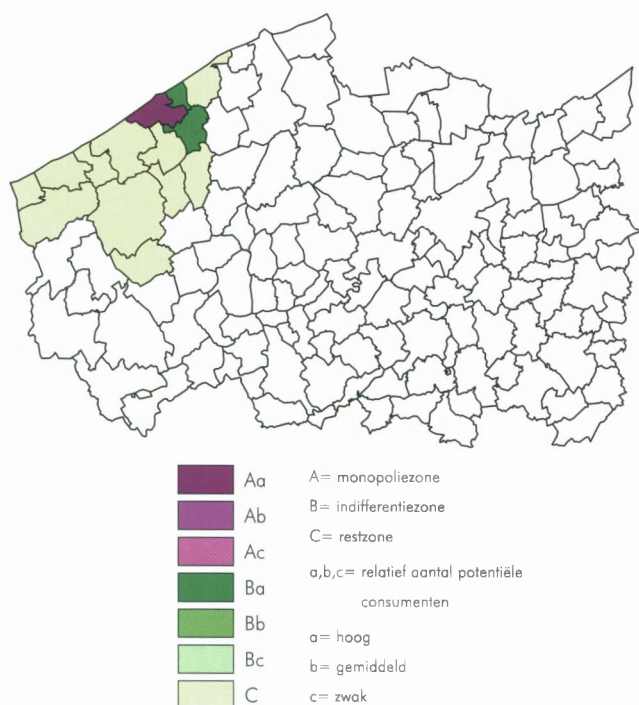
De toekomst?

"Als je het gezond verstand laat spreken, is een fusie de beste oplossing. Niet alleen bij ons, in het hele land" (Geert Sustronck, voorzitter RC Harelbeke, Knack, 28/01/98).

De fusieplannen

In het seizoen 2001-2002 zal, indien alle huidige eerste klassers aan de proflicentie voorwaarden voldoen, slechts één club uit West-Vlaanderen in de hoogste afdeling uitkomen. Uit bovenstaande gegevens blijkt al duidelijk dat deze situatie voorspelbaar was. Enkel FC Brugge bezit

Figuur 4
De ruimtelijke impact van KV Oostende

namelijk een marktareaal die de exogeen bepaalde drempelwaarde van 300 000 overschrijdt.

Toch kan in de theoretisch ontwikkelde 1ste klasse met 14 clubs een tweede club in de economisch interessante en bevolkingsrijke regio Zuidwest-Vlaanderen gelokaliseerd zijn. Zuidwest-Vlaanderen is een economisch welvarende actieve streek, maar de regio wordt momenteel gekenmerkt door een sterke versnippering van de financiële inbreng van bedrijven in het lokale voetbal waardoor een overaanbod van clubs in de lagere nationale reeksen ontstaat. De 1ste klasser RC Harelbeke met een budget van amper 90 miljoen BEF in het seizoen 2000-2001 was wegens gebrek aan lokale en/of regionale interesse verplicht een Duitse sponsor aan te trekken. Het sterke lokalisme gecombineerd met de plaatselijke mecenas-cultuur in de regio heeft als gevolg dat de bespreekbaarheid van fusies moeilijk liggen⁶. Uit de recente ontwikkelingen kan voor het behoud en de uitbouw van een topclub echter maar één conclusie getrokken worden:

De potentiële fusies

Deze kortetermijnvisies leiden tot de huidige desastreuze situatie in de regio. De oplossing zal uiteindelijk een fusie worden, gecombineerd met het verdwijnen van bepaalde clubs. Bij het creëren van een fusieclub moeten vooraf enkele vragen gesteld worden:

- Waar moet de club gelokaliseerd zijn?
- Welke clubs moeten door deze grote fusie samengaan?
- Welke moeten volledig verdwijnen?

Uit de empirische analyse blijkt duidelijk dat de locatie in Harelbeke niet het gewenste resultaat geeft. De bevolking van de regionale steden Kortrijk en Roeselare consumeren

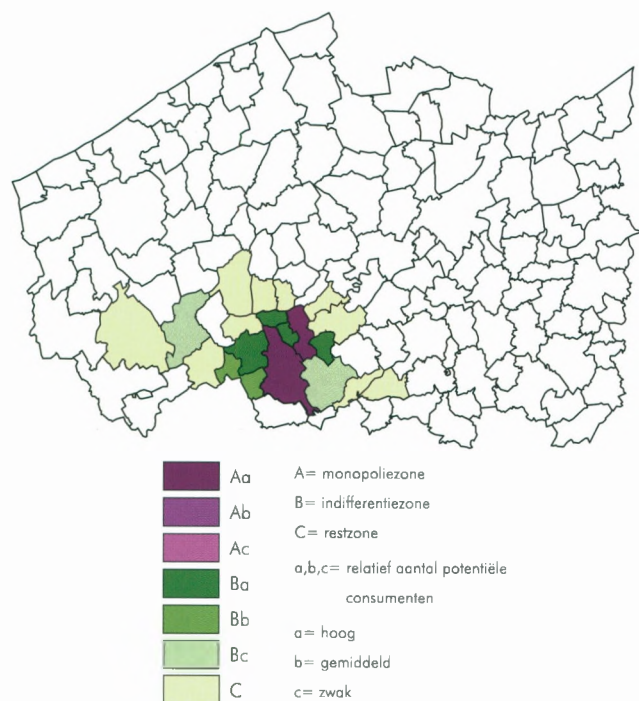
deze aangeboden dienst niet. De nieuwe fusieclub moet bovendien gerelocerd worden naar een locatie waar de ruimtelijke concurrentie met Moeskroen en Brugge minimaal is. De aanwezigheid van de taalgrens als barrière, de semi-permeabiliteit van een provinciegrens en de psychologische factor van de stedelijke hiërarchie impliceren dat de club op een verbindingsas tussen de twee regionale steden Kortrijk-Roeselare of tussen Kortrijk en de voetbalhistorische stad Waregem ingeplant moet worden. Een bijkomende voorwaarde bij het creëren van een topclub in deze regio is het elimineren van rechtstreekse concurrenten in de hoogste twee afdelingen waardoor SV Ingelmunster, met een gemiddelde van amper 1 000 toeschouwers zou moeten verdwijnen.

Bij de analyse werd in fases gewerkt waarbij eerst een fusie tussen Kortrijk en Harelbeke bekeken werd. Het geografisch bedieningsgebied van de fusieclub wordt weergegeven in **figuur 5a**. Deze fusieclub bezit door de aanwezigheid van de monoliet FC Brugge een marktareaal van 247 000 waarvan zich 102 000 potentiële consumenten, die ruimtelijk enkel de twee kerngemeenten omvat, in de monopoliezone bevinden. Het fuseren van beide clubs zou resulteren in een afname van het marktareaal bij FC Brugge (-87 500), Anderlecht (-29 500) en Moeskroen (-42 000). Bij het nader bekijken van het geografisch bedieningsgebied van de fusieclub constateerden we een relatieve zwakke consumptie van het product Kortrijk-Harelbeke in Roeselare, Izegem, Ledegem, Ingelmunster, Waregem, Avelgem en Wielsbeke. De combinatie van een potentieel consumentenaantal die de drempelwaarde niet overschrijdt en een relatieve lage consumptie in het geografisch bedieningsgebied resulteert in een conclusie dat deze fusieclub op lange termijn niet levensvatbaar is en een grotere fusie noodzakelijk is.

Bij een uitbreiding met Roeselare zouden Ledegem, Lendeledede, Moorslede, Staden, Ardoioie, Ingelmunster, Izegem en Roeselare voor het grootste gedeelte naar de fusieclub kunnen gericht zijn. Deze ruimtelijke uitbreiding zou echter impliceren dat de fusieclub in sterke concurrentie zou treden met FC Brugge waardoor deze gemeenten eerder in de monopolistische concurrentiezone zouden terecht komen en het marktareaal zou toenemen met een waarde variërend tussen 45 000 en 87 000 potentiële consumenten. Op lange termijn zouden Wevelgem, indien de lokale 3de nationaler zou geëlimineerd worden, Kuurne, Lendeledede en Ledegem, de gemeenten gelokaliseerd tussen beide regionale steden naar de monopoliezone kunnen evolueren en het totale marktareaal naar een waarde tussen de 309 000 en 346 000 potentiële consumenten brengen. Het creëren van deze fusieclub zou het marktareaal van FC Brugge (-74 000) en SC Anderlecht (-5 000) beïnvloeden.

De grote impact van FC Brugge in de potentiële inbreng van Roeselare en de historisch beperkte uitstraling van het voetbal in deze stad zorgen ervoor dat een tweede optie, namelijk een fusie met SV Waregem, theoretisch in de mogelijkheden ligt. In de richting van Waregem is de impact van FC Brugge zwakker en zijn een aantal gemeenten momenteel niet door het product topvoetbal bedekt (**zie figuur 5b**). Een fusie met SV Waregem levert een bijdrage van 95 500 potentiële consumenten en de fusieclub zou een totaal marktareaal van 342 000 bezitten waarvan

Figuur 5a
De ruimtelijke impact van Harelbeke-Kortrijk

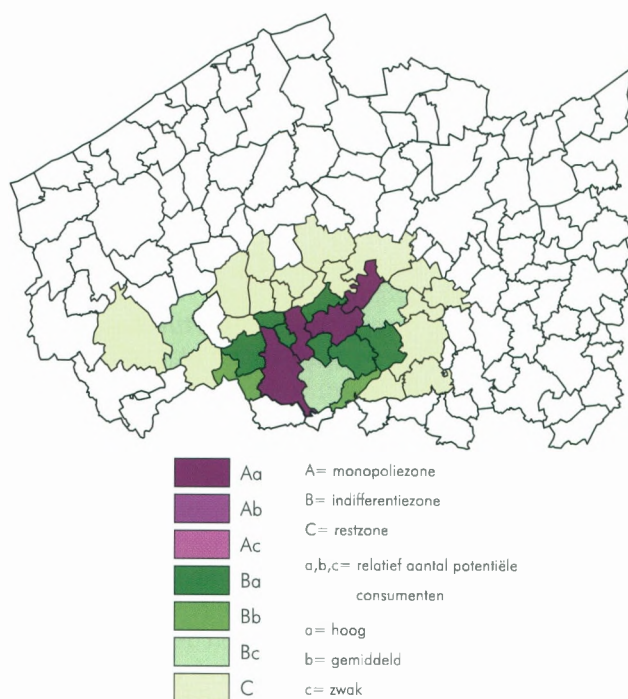

152 000 in de monopoliezone. Het marktareaal van FC Brugge zou dalen met amper 23 500, dat van SC Anderlecht zou 13 500 en AA Gent 5 000 potentiële consumenten inleveren in de restzone.

Besluit

Na een reorganisatie zou in West-Vlaanderen in een marktgeoriënteerde en geprofessionaliseerde topklasse plaats zijn voor twee clubs: FC Brugge en een fusieclub FC Zuidwest. Het creëren van een nieuwe club 'Zuid West-Vlaanderen' moet geassocieerd worden met het elimineren in de hoogste twee afdelingen van bepaalde lokale clubs, zoals Ingelmuister, die volgens het stedenhiërarchisch principe boven zijn niveau geplaatst is. De potentiële fusiemogelijkheden wijzen in twee richtingen, waarbij de kern van de fusie uit Kortrijk en Harelbeke komen, gecombineerd met enerzijds Roeselare of Waregem. De beste keuze zou natuurlijk een totale fusie zijn, maar in de praktijk zal de lokalisatie van en de onderlinge afstand tussen de verschillende centra en hun respectievelijke geografische bedieningsgebieden voor problemen zorgen. Uit de twee opties met drie clubs blijkt door de aanwezigheid van een beperktere ruimtelijke concurrentie met de monoliet FC Brugge en de aanwezigheid van de historische club SV Waregem, de keuze Kortrijk-Harelbeke-Waregem met een relocatie naar een nieuw stadion gelokaliseerd binnen een driehoek mijn voorkeur te genieten. Het marktareaal van deze club overschrijdt met zijn 342 000 de drempelwaarde en zou qua grootte de tiende plaats innemen in de nieuwe topklasse met 14 clubs.

Figuur 5b
De ruimtelijke impact van Harelbeke-Kortrijk-Waregem

- Bale J. (1988) The place of "place" in cultural studies of sport, *Progress in Human Geography*, 12, 4, p 507-524
- Na het geval Roeselare stelde D'Hooghe (uitvoerend comité KBVB) voor om het minimum loon van 1,092 miljoen BEF op te trekken naar 2,87 miljoen BEF. Het centrum voor gelijke kansen en racismebestrijding (Centrum Leman) en Jean-Marie De Decker stelden zelfs een minimumloon van ongeveer 5 miljoen voor. De profliga was akkoord met het voorstel D'Hooghe maar niet voor spelers tussen de 18 en 23 jaar. Voor deze categorie wilden ze een minimumloon van slechts 1,43 miljoen. Aangezien de meeste Afrikaanse spelers zich in deze leeftijdsklasse bevinden wordt dit terug een maat voor niets en zal het Belgisch voetbal in het seizoen 2001-2002 nog meer overspoeld worden door niet-EU (Afrikaanse)-spelers.
- Deze selectie gebeurde volgens een mathematisch model (model Dejonghe) dat rekening houdt met de bestaande huidige situatie en is terug te vinden in mijn doctoraatsverhandeling "De noodzaak aan exogeen opgelegde economisch-geografische principes bij het professionaliseren van het door endogene factoren ontstane wereldsportstelsel; Gevalstudie: Het lokalisatievraagstuk van het topvoetbal in België" Dejonghe T., 2001, eigen uitgave, Gent, p. 420-497.
- De uitgewerkte versie vindt u in Dejonghe T., 2001 op cit., p341-349
- De penetratiegraad is een relatieve waarde die weergeeft in welke mate het topvoetbal in een gemeente geconsumeerd wordt. Het is een waarde per 10.000 inwoners waarbij 45,18 de gemiddelde waarde is. Indien de waarde in een gemeente lager was dan 15,06 werd de dienst topvoetbal als niet-geconsumeerd beschouwd.
- De fusie in 1999 van FC en SK Roeselare tot SV Roeselare resulteerde in het herontstaan van FC Roeselare in het seizoen 2000-2001. De eventuele fusie na het seizoen 2000-2001 tussen SV Ingelmuister en FC Izegem sprong terug af en of Wewelgem en Kortrijk gefusioneerd zullen zijn in het seizoen 2001-2002 is momenteel ook nog de vraag.